

Učební text pro výběrové semináře
filologických oborů

Analýza

komunikačního

procesu a textu

Edice Qfwfq

Olomouc
2013

Analýza komunikačního procesu a textu

Jan Kořenský

Jana Hoffmannová

Olga Müllerová

Tato publikace vychází v rámci grantu Inovace studia obecné jazykovědy a teorie komunikace ve spolupráci s přírodními vědami.

reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0076.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

1. vydání

© Jan Kořenský, Jana Hoffmannová, Olga Müllerová, 2013

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2013

ISBN 978-80-244-4032-3

Úvod k práci s učebním textem

Předkládaný učební text má umožnit studentům filologických oborů, ale i dalších humanitních programů všestranné poznání řečové činnosti, textu a verbální komunikace, odpovídající výsledkům současné lingvistické teorie v jejím širokém interdisciplinárním kontextu. Uspořádaný soubor aktuálních teoretických poznatků je zde zpracován do podoby analytického aparátu, který má sloužit k soustavné analýze jakékoliv v praxi uskutečněné komunikace, řečové činnosti (jako dynamické složky konkrétní komunikační situace a širší situace společenské). Posloupnost analytických operací sleduje vzájemné relace pojmů, jejich usouvztažnění, především však respektuje procesuální charakter komunikačních událostí. Instrukce k těmto operacím jsou doprovázeny otázkami a úkoly, jejichž cílem je hlubší osvojení základních pojmů (v textu zvýrazněny šedými rámečky), jejich vzájemného usouvztažnění a aplikačních možností. K lepší orientaci v analytickém aparátu slouží rejstřík užívaných pojmů, uspořádaný abecedně a umístěný v závěru učebního textu.

Zpracovanou metodiku lze použít stejně tak k analýze mluvené komunikace, např. živého dialogu, jehož záznam (magnetofonovou nahrávku, v ideálním případě videozáznam) máme k dispozici, jako k analýze komunikace, jejíž základní složkou a výsledkem je psaný nebo tištěný text (i tento typ řečové činnosti se vždy realizuje ve specifické komunikační situaci, mezi sociálně a psychologicky konkretizovanými partnery). Tuto možnost univerzálního použití se snažíme ukázat aplikací analytického aparátu na komunikaci autorky publicistického textu s jeho čtenáři. Předpokládáme, že obdobným způsobem budou v rámci vhodných kurzů analyzovány nejrozličnější typy mluvených a psaných komunikátů, které studenti dobře znají z vlastní komunikační praxe. Jejich empirická komunikační zkušenost i dosavadní vědomosti a dovednosti, umožňující analýzu jazykové stránky komunikace, by takto měly být rozvinuty a doplněny o schopnost poznání jazykových a řečových faktů v komplexních sociálních a psychologických, sémanticko-pragmatických souvislostech, ale současně i o schopnost samostatné teoretické reflexe těchto faktů, odpovídající procesuálně funkčnímu myšlení o řeči.

Už ze zmíněné praktické ukázky aplikace aparátu je zřejmé, že univerzálnost této metodiky nelze absolutizovat; není možno počítat s tím, že celou analytickou proceduru beze zbytku, všechny zadané pojmy a kroky budeme uplatňovat při rozboru jakékoliv komunikační události z dnešní bohatě diferencované společenské komunikační praxe. Konkretizace analytického postupu by měla být vždy adekvátní specifice příslušné komunikace, podle ní je třeba některé pojmy a operace vypustit, doplnit nebo obměnit.

Ta část metodiky, která přiřazuje sémantickým nebo pragmatickým obsahovým hodnotám jednotlivé typy výrazově formačních prostředků, vychází ze současného stavu teoretického zpracování komunikační, procesuálně pojaté gramatiky češtiny (a obdobně i jiných přirozených jazyků). Průběh práce na komplexním popisu řečové činnosti a jejích sociálně-psychologicky konkretizovaných jazykových předpokladů v současné době dosud neumožňuje prezentovat toto přiřazení jinak než výběrově, naproti tomu výsledky empirických analýz mohou ukázat i další typy výrazových prostředků, odpovídajících speciálním komunikačním situacím a potřebám komunikantů.

Rovněž seznam doporučené literatury v závěru učebního textu je pouze výběrový: obsahuje některé práce jazykovědců (ale i např. práce z teorie sociální komunikace) řešící problematiku blízkou zaměření tohoto učebního textu, tedy především studie a monografie o jednotlivých problémech teorie textu (včetně nadvětné syntaxe), teorie dialogu a pragmaticky orientované lingvistiky. Seznam uvádí především práce studentům relativně dostupné, publikované v češtině nebo slovenštině. Používání učebního textu, jehož aktivizující, tvořivý charakter dotvářejí otázky a úkoly vyzývající k textovým operacím transpozičním, by tedy mělo u studentů rozvinout i znalost současných výsledků teoretické lingvistiky a schopnost samostatné práce s odbornou literaturou.

Optimálním naplněním cíle tohoto učebního textu by tedy bylo vytvoření alespoň základních, obrysových představ o procesuálním pojetí jazyka a o sociálně komunikační charakteristice naší současné společnosti, představ, které by měly studentům usnadnit jejich budoucí činnost profesionální i společensko-politickou.

Pracovní text

O sladké Perlovce

Cukrárna v Perlové ulici v Praze

Autor: Ing. arch. Jiří Špaček

1 (1) Já se přiznám. Mám ráda sladkosti. Nejen tak a nejen ledajaké. (2) Ale prostě oběd bez zákusku je jako „i“ bez tečky. (3) Takže mám ráda i cukrárny. (4) Ale tady už si často říkám ouvej, ouvej a někdy si i tu chuť dám zajít.

2 (5) Zákusek je dokončením oběda. Načinčaný, voňavý, svým způsobem výjimečný – (6) a tak mě dost mrzí, že většina cukráren nějak počítá s tím, že si ho necháte zabalit a odnesete si ho domů. (7) Protože pochutnat si třeba na sachru se šlehačkou vstoje u plechového pultu či vsedě u umakartového stolečku – nezlobte se na mne, ale to snad ani nejde.

3 (8) Praha má přívětivých cukráren celkem málo. (9) Takže, když se před časem zavřela cukrárna v Perlové, brala jsem to jako ochuzení města, (10) i když je pravda, že ta přívětivost tam byla spíš v lidech a zákuscích než ve vybavení.

4 (11) „Perlovka“ už zase slouží, je zrekonstruována (12) a já považuji za štěstí své linie i své peněženky, že to do ní mám přece jen z ruky. (13) To je cukrárna! Je lákavá nejen tím, co prodává, ale i tím, v jakém prostředí to prodává.

5 (14) Je to najednou jakoby jiný svět. Hravý, rozverný, trochu lehkomyšlný, svěže půvabný. Mile útulný. Vyvolává pocit jakési neustálé slunečnosti. (15) Rekonstrukcí se prodejní plocha zvětšila a architekt toho využil k vytvoření dvou oddělených ma-
lebných koutů s posezením, mezi nimiž je ostrůvek prodejních pultů. (16) Pultů – ale jakých.

6 (17) To, co chybí obchodům v exteriérech a co ani tady nešlo, vzhledem k charakteru domu, uplatnit navenek, to je uvnitř. (18) Něžné baldachýnky plátěných stříšek tu vesele lákají návštěvníka. Zářivá bělost a jasná červen na nábytku, pultech, stěnách i lampách, mléčné bílé vzory s červenou mřížovinou... to vše působí jakousi bezprostřední svěžestí. (19) A také mladistvostí. (20) Což mě dost překvapilo, protože nejčastější návštěvnictvo cukráren je přece jen z jiné věkové skupiny a v „Perlovce“ to platilo obzvláště. (21) (A mně připadá, že s novým vzhledem se tu opravdu změnili i zákazníci.)

7 (22) Obchodní a restaurační zařízení v centru Prahy postupně prodělávají obnovu své tváře. (23) Chtějí být – (24) oprávněně – (23) přitažlivější, chtějí přispět k současnému oživení a obohacení staleté kamenné krásy města. (25) Cukrárna v Perlové to udělala na výbornou.

Ing. arch. Radka Valterová, CSc.

Celková charakteristika společenské situace

Prostřednictvím uvedeného textu probíhá proces dorozumívání uskutečňovaného pomocí sdělovacích prostředků. Jeho cíl (viz dále), jeho základní funkce jsou informační i formativní.

Úkoly a otázky:

- Vymezte pojmy funkce informační, funkce formativní.
- Pokuste se přepracováním textu vyloučit funkci : a) formativní, b) informační.

Cílový předmětný objekt

U daného dorozumívacího procesu nelze mluvit o přímém zapojení do společné činnosti, ani o přímém působení účastníků dorozumívání na určitý předmět. Jen zprostředkovaně můžeme za cílový předmětný objekt považovat soudobou architekturu. Sledovaná komunikace slouží k utváření dostatečně podložených postojů k tomuto objektu (směrem k sblížení, sjednocování názorů a postojů, i směrem k zvýšení respektu čtenářů k odborným kvalitám autorky). Zvyšuje se i míra reflexe určité složky společenské situace (snaha o kultivované životní prostředí, některé tendence urbanismu) u adresátů komunikace.

Společenská situace – časově-prostorová dynamická konfigurace osob nebo různých společenských skupin s jejich celkovým materiálním, sociálním a psychickým pozadím a činnostními aspekty.

Předmětné objekty – konkrétní neosobní objekty, o nichž se v průběhu komunikace mluví.

Cílový předmětný objekt – předmět, na jehož vytváření nebo přetváření je zaměřena společná činnost jedinců v určité společenské situaci.

Společná činnost – společné působení jedinců na předmět, které je zároveň prostředkem utváření jejich vzájemných vztahů (eventuálně až formování „kolektivního subjektu“) a jejich začleňování do společenské situace.

Úkoly a otázky:

- Uvažujte o různých možnostech obsahu a rozsahu pojmu společenská situace.

- Uveďte příklady společenských a komunikačních aktivit materiálního i duchovního charakteru, u nichž nelze identifikovat společnou činnost.
- Můžeme chápat cílový předmětný objekt jako „duchovní produkt“?

Komunikační situace

Text vyšel v Mladé frontě před rokem 1990. Byl umístěn v příloze „Víkend MF“ – tím může být dána určitá stabilita, relativně konstantní složení příjemců. Jejich počet nelze pochopitelně přesně stanovit. Celý komunikační proces reprezentovaný zmíněnou přílohou měl pravidelnou (týdenní) periodicitu a daná komunikace je pouze jednou složkou tohoto pravidelného cyklu. Utváření vztahů mezi účastníky komunikace má dlouhodobý charakter a je pouze minimálně vázáno na konkrétní komunikační situaci. Je třeba počítat i s náhodnými, jednorázovými příjemci.

Komunikační situace – společenská situace, v níž dochází ke komunikaci. Jedinečná konfigurace komunikačně relevantních faktorů, jako jsou počet účastníků komunikační události, jejich sociální a komunikační charakteristiky a vzájemné vztahy, typ kontaktu, časové zařazení komunikační události a charakteristiky jejího průběhu, popř. další složky společenské situace.

Komunikační proces – kontinuum komunikačních činností/interakcí (bez segmentace na jednotlivé komunikační události).

Otázky a úkoly:

- Uvažujte o možnostech zkoumání mezitextových vztahů, do nichž daný text výše uvedeným způsobem vstupuje, učiňte tak i se zřetelem k dalším událostem komunikačního kontextu, osobám a předmětům důležitým pro průběh komunikační události.

Vztah komunikační události k dalším komunikačním událostem komunikačního kontextu

Text byl zařazen do zmíněné stálé rubriky víkendové přílohy deníku Mladá fronta s názvem Architektura (tato rubrika v MF vycházela řadu let). Z hlediska autorky, novin i příjemců se vřazuje do nepřetržité řady textů v dané rubrice. Tedy i celá komunikace se zařazuje do lineární, v čase narůstající posloupnosti komunikací určitého typu, které se pravidelně ve vymezeném komunikačním kontextu opakují. Rubrika znamená určitý stereotypní,

stabilizovaný moment komunikačního procesu, standardizaci určitého typu komunikace. Zároveň se zařazuje do komunikačního kontextu tematicky podobně zaměřených komunikací, které se ovšem mohou lišit různým charakterem z hlediska odbornosti, vědeckosti, popularity atp.

Komunikační událost – výsek reálné sociální skutečnosti, v němž došlo ke komunikaci. Průběh této komunikace v konkrétní komunikační situaci.

Komunikační kontext – zařazení jedinečné komunikační události do řetězce, skupiny příbuzných, obdobných, vzájemně vázaných komunikačních událostí.

Osoby a předměty důležité pro průběh komunikační události

Komunikační událost je charakterizována jednosměrnou „aktivní“ komunikační vazbou od autorky ke čtenářům. Případná zpětná vazba stejného charakteru (např. dopisy čtenářů) by se realizovala v širším komunikačním kontextu komunikační události. (Důležitou součástí komunikační události je pochopitelně výroba a distribuce daného čísla deníku.)

Komunikační událost monologická. Komunikační role

Jde o monologickou komunikační událost, o monologický psaný text. V tomto smyslu je aktivním účastníkem komunikace pouze autorka textu. Pasivními účastníky jsou čtenáři této rubriky. Autorka zřejmě předpokládá určitou stabilitu složení čtenářů – to se projevuje značnou adresností textu, zřetelem autorky k (určitým) čtenářům. Kromě toho popularizační zaměření textu i celé rubriky ovlivňuje autorčino úsilí o fikci spontánního, bezprostředního kontaktu se čtenáři. Lze tedy mluvit o skupině adresátů do jisté míry vyhraněné, i když variabilní.

Komunikační událost monologická – komunikační událost, v níž se jeden z komunikantů podílí na komunikaci aktivně, souvislým řečovým jednáním, zatímco další osoba/osoby se účastní komunikace pasivně.

Komunikační událost dialogická – komunikační událost, v níž se u jednotlivých komunikantů s relativní pravidelností střídají aktivní a pasivní komunikační role.

Komunikační role – způsob účasti jednotlivých osob na komunikaci podle stupně aktivity/pasivity jejich účasti, délky a vzájemné distribuce jejich sdělení.

Úkoly a otázky:

- Zamyslete se kriticky nad termínem pasivní účast na komunikaci. S kterým z účastníků komunikace je tento termín spojován a v jakém smyslu je vhodný?
- Uvažujte o vlivu konkrétních, reálných vztahů mezi texty (viz výše) na rozlišení dialogického a monologického charakteru komunikační události.

Fiktivní dialog v textu

Distribuce komunikačních rolí je pevně dána po celý průběh komunikační události. Jinak by ovšem byly obsazeny komunikační role v dalších komunikačních událostech, které jsou nebo se mohou stát součástí širšího komunikačního kontextu – např. dopisy čtenářů, autorčiny odpovědi, jiné tematicky blízké texty v jiných periodikách, které budou komunikací mezi autorkou a čtenáři „vtaženy“ do tohoto širšího kontextu a budou ho spoluvytvářet. Jde však o monologický text se silným podílem fiktivní dialogizace (tato tendence byla konstantní pro všechny autorčiny texty v rubrice). Subjektivní přístup, sebe prezentace, zaměření na adresáta projevující se užitými slovnědruhovými prostředky, využívání prostředků řečnické perspektivy odrážející snahu dosáhnout iluze spontánního kontaktu, vnést do textu rysy mluvenosti. Tímto způsobem se autorka snaží překonávat asymetričnost komunikace.

Fiktivní dialog – stylizace dialogu autora se čtenářem v písemném textu nebo v mluveném textu při nepřímém kontaktu účastníků komunikace.

Otázky a úkoly:

- Uvažujte z hlediska komunikačního o pojmu dialog vzhledem k různým typům textů – vyjděte z běžné diferenciaci druhů a typů textů založené např. na klasifikaci funkčních stylů nebo na vztahu textů mluvených a psaných.
- Zamyslete se nad tím, zda z hlediska vývoje lidské, zejména verbální komunikace je primární dialog, nebo monolog. Může v souvislosti s mezitextovými vztahy platit tato primárnost i z hlediska synchronně funkčního? Jaké to může mít důsledky pro další vnitřní diferenciaci pojmu fiktivní dialog v souvislosti s úkolem předcházejícím?
- Uveďte různé typy fiktivních dialogů. V jakých komunikačních situacích k nim dochází?

Osobnostní struktury komunikantů

Tato autorka vyplňovala rubriku Architektura řadu let, byla její výhradní autorkou. Její postavení vůči čtenářům, její ojedinělá pozice v tomto vztahu je dána dosaženou odbornou kvalifikací a tomu odpovídajícími znalostmi v oboru. I v tomto popularizačním textu se projevuje žádoucí nadhled, koncepčnost myšlení, schopnost hodnocení. To vše jí získává v dlouhodobém komunikačním procesu důvěru a zájem čtenářů.

Její odborné i autorské působení jeví zřetelnou snahu ovlivnit, usměrnit vývoj soudobé architektury a současně vychovávat veřejnost (zde reprezentovanou skupinou adresátů), získat ji pro určitou hodnotovou soustavu v oblasti současné a budoucí architektury. (Tato intence se realizuje nenásilným způsobem, apel je nepřímý, skrytý. Je výrazná až v celém komunikačním kontextu.)

Adresátem komunikační události je skupina čtenářů víkendové přílohy MF, zejména pravidelných čtenářů rubriky Architektura. Je pravděpodobné, že v této skupině převažují spíše čtenáři s vyšším vzděláním a se specializovaným zájmem. Vzájemné komunikační vazby mezi nimi jsou minimální a spíše nahodilé.

Osobnostní struktura – soubor výrazných osobních vlastností a dispozic komunikantů.

Sociální skupina – skupina s ustálenými vzájemnými vztahy a pozicemi.

Sociální role – pozice subjektu v sociální skupině, která vyplývá z vlastností této skupiny a s níž je spojeno očekávání, předpoklad určitého chování subjektu.

Otázky a úkoly:

- Při rozboru tohoto našeho textu se několikrát uplatňuje termín sebeprezentace. Uvažujte o jeho vztahu k pojmu osobnostní struktura a typ textu. Nakolik je sebeprezentace vázána těmito a jinými jevy a nakolik je podmíněna osobností komunikanta, jeho sociální rolí apod.?
- Uvažujte o tom, co z komunikačního hlediska utváří, byť jen velmi relativně, stabilní sociální skupinu.

Sociální skupina, sociální role

Sociální skupinu, k níž by náležela autorka i adresáti, je těžké nějak určitěji vymezit: snad jen velmi obrysově jako skupinu (mladých?) lidí se spíše vyšším vzděláním a s náročnějšími

kulturními interesy. Lze ovšem uvažovat o tom, že autorka a její čtenáři vytvářejí sociální skupinu (v širokém slova smyslu) danou společnou zájmovou orientací, avšak bez reálných sociálních vazeb mezi jednotlivci.

Komunikační vztahy

Jde o komunikační vztah asymetrický, kde nad společnými znalostmi a zkušenostmi komunikantů převažuje motivační faktor celé komunikační události – velká diference ve znalostech autorky a čtenářů z oboru architektury. Tato nevyrovnanost informačních hladin způsobuje tzv. příkrý komunikační spád. Jeho příkrost se autorka snaží oslabovat rekurováním ke společným zkušenostem a umocňováním zdánlivé (?) bezprostřednosti komunikace. (Vzhledem k velkému počtu adresátů, k otevřenosti této množiny jedinců a k pravděpodobně značnému rozptylu jejich personických charakteristik – zejména kognitivních, znalostních – však toto modelové, typové postižení komunikačního vztahu nemusí platit bezvýhradně. Mezi adresáty mohou být i subjekty s vyššími informačními hladinami, a tudíž s předpokladem symetrického komunikačního vztahu k autorce.)

Komunikační vztahy – vztahy partnerů při komunikaci dané poměrem (stabilním nebo variabilním) jejich komunikačních a sociálních rolí, jejich znalostí a zkušeností, jejich osobnostních struktur i mentálního psychického stavu.

Otázky a úkoly:

- Uvažujte o původu a účelnosti pojmu informační hladiny a komunikačního spádu. V jakých typech komunikačních událostí mohou být zvláště užitečné?

Kontakt komunikantů

Kontakt komunikantů je zprostředkovaný příslušným médiem. Produkce textu a jeho recepce jsou odděleny v čase. Recepce probíhá do značné míry synchronizovaně, velká většina jednotlivých recepčních aktů je soustředěna do přibližně téhož časového úseku (viz kap. Komunikační situace). Komunikační událost je v čase rozvržena do následujících fází: (1) produkce textu – (2) jeho uveřejnění, které je předpokladem množiny potenciálních recepčních aktů – (3) recepce textu.

Kontakt přímý – osobní styk, při němž se komunikanti vzájemně vidí a slyší „v jednotě místa a času“, popř. za funkční přítomnosti mediálních prostředků, které jsou v souladu s jednotou místa a času.

Kontakt nepřímý – produkce a recepce komunikátu neprobíhají souběžně, ale v různých časových a prostorových konstelacích za podmínek funkční přítomnosti mediálních prostředků.

Otázky a úkoly:

- Uvažujte o různých typech mediálně zprostředkované komunikace a o zvláštlostech typů komunikačních kontaktů s nimi spojených.

Společný zkušenostní komplex komunikantů

Komunikace se uskutečňuje na základě sociálních norem, tj. zásad upravujících vztahy mezi jednotlivci ve společnosti, jejichž podskupinou jsou i normy ovlivňující a určující mediální vztahy, tj. vztahy mezi aktéry mediálního působení a příjemci tohoto působení. Tyto normy jsou proměnlivé v čase, mění se spolu se změnami ekonomických, politických a kulturních poměrů a podmínek. Předpokladem komunikace vůbec a komunikace tohoto typu zvláště je existence komplexu společných znalostí a zkušeností, jehož rámcem je společenská situace, životní podmínky, prostředí. Důležitou roli hrají i záležitosti věkové, příslušnost k určitým sociálním skupinám. V kontextu této komunikační události je nezbytná – vedle faktorů obecnějších – především určitá suma znalostí a zájmů o soudobou architekturu.

Sociální normy – konvencionalizované, všeobecně uznávané zásady vzájemného styku členů určitého společenství.

Společný zkušenostní komplex – společné znalosti a zkušenosti, encyklopedické znalosti. . .

Otázky a úkoly:

- Uvažujte o potřebě a účelnosti pojmů společné znalosti a zkušenosti v různých typech komunikačních situací, uvažujte o možnosti jejich užšího a širšího chápání.
- Sledujte v dalších výkladech strukturní a funkční vztahy takových pojmů, jako jsou společné znalosti a zkušenosti, sociální a komunikační normy. Pozorujte jejich vztah k tradičnímu pojmu jazyk.

- Zamyslete se nad vztahem pojmů sociální normy a právní normy. Zaměřte se zejména na takové sociální normy, které regulují komunikační aktivity, podívejte se na tyto normy ze zorného úhlu právních norem. Mohou být či existují komunikační normy, které mají charakter právních norem?

Komunikační kompetence

Autorka a adresáti musejí disponovat společnou komunikační kompetencí. Chápeme-li ji dostatečně široce, musí komunikační kompetence zahrnovat výsek komunikačně relevantních sociálních norem (komunikační normy), společný zkušenostní komplex, jazykový kód. Z hlediska naší komunikační události jsou důležité především společné (aktivní a pasivní) zkušenosti z komunikace uskutečňované na základě médií vůbec, specifického média (denního tisku) zvláště, jejich místa a funkce v dané společenské situaci.

Komunikační kompetence – soubor znalostí a zkušeností jednotlivce, které se týkají prostředků, pravidel, norem a zvyklostí komunikace.

Otázky a úkoly:

- Co vše může zahrnovat pojem zvyklostí komunikace, jaké další pojmy a termíny se v tomto pojmovém kontextu mohou objevit?

Jazykový kód, jeho realizace v komunikační události

Autorka textu i adresáti disponují spisovnou formou národního jazyka, a to jak v podobě psané, tak s nejvyšší pravděpodobností i v podobě mluvené (hovorová čeština). Mluvenostního charakteru textu, jakési iluze mluvenosti dosahuje autorka užíváním určitých prostředků lexikálních (*načinčáný, ouvej, ouvej*), frazeologických (*dám si zajít chuť, mám to z ruky, udělala to na výbornou*), slovtvorných (univerbizace *Perlovka, Perlová*), syntaktických (celá skupina omezujících, implikativních částic – *dost, celkem, už, takže, přece jen*), tzv. uvolněné stavby souvětí aj.

Jazykový kód – znaková soustava, systém jazykových prostředků a pravidel jejich užívání.

Otázky a úkoly:

- Uvažujte o „vědním původu“, charakteru a vhodnosti užívání spojení jazykový kód v analýzách komunikační události. Na pozadí typologií znaků uvažujte o převládajícím typologickém charakteru jazykových znaků. Je znaková soustava spíše dynamická množina vztahů, nebo spíše statická množina konstantních jednotek?

Neverbální složky komunikační události

Grafická úprava textu zvýrazňuje název a výtvarný symbol rubriky (rubrika byla umístěna na konstantním místě přílohy), odlišen graficky byl i nadpis, údaje v záhlaví a jméno autorky. Pravidelnou součástí rubriky byla i fotografie hodnoceného architektonického objektu.

Neverbální složky komunikační události – uplatnění prostředků nejazykových kódů v komunikaci.

Otázky a úkoly:

- Mimo rámec zkoumané komunikační události uvažujte o druzích a vlastnostech jednotlivých typů neverbálních složek komunikace. Zaměřte se na rozdíly z hlediska psanosti a mluvenosti komunikačních událostí a na stupeň vázanosti a nezbytnosti jednotlivých typů neverbálních složek vzhledem k složce verbální. Zamyslete se nad tím, jakou podobu by měl např. mluvený spontánní projev, kdyby byl pouze a důsledně verbální.

Základní cíl komunikační události, komunikační záměry

Komunikační událost tvoří výsek nepřetržitého komunikačního procesu, dílčí etapu dosahování dlouhodobého cíle. Jednotlivé etapy tohoto komunikačního procesu představují postupné dosahování dlouhodobého cíle, jež lze charakterizovat takto:

- zvýšení informovanosti o soudobé architektuře
- vzbuzení trvalého zájmu o ni
- přesvědčení čtenářů, formování vkusu.

Základní cíl této komunikační události se uskutečňuje prostřednictvím dvou záměrů, které jsou platné pro celý cyklus, pro celý komunikační proces:

a. záměr informační: ovlivňuje výběr architektonických objektů, tj. projektů a jejich realizací, a způsob prezentace.

b. záměr hodnotící: ovlivňuje jak výběr faktů, argumentů, tak výběr prostředků subjektivačních, persuasivních, kontaktních, dialogizačních, hovorových expresivních,... a jejich zapojení do textu. Součástí této intence je i autorčina snaha o zařazení čtenářů spolu se sebou samou do jedné skupiny charakterizovatelné sociálně, kognitivně, jazykově.

V operačním prostoru vymezeném těmito dvěma intencemi se utváří pragmatická i tematicko-obsahová struktura textu. Je na všech úrovních velmi zřetelná, jasně vychází ze základního cíle komunikační události, z hlavních komunikačních záměrů (jakkoli text působí zdánlivě poněkud skicovitě, improvizovaně, snad i nekompaktně, jakoby nehotově).

Cíl komunikační události – globální zaměření celé komunikační události, čemu má sloužit, kterou složku skutečnosti má změnit nebo nějak zasáhnout.

Komunikační záměr – snaha komunikanta v průběhu komunikační události ovlivnit partnera, utvářet jeho postoje, city, psychologický stav, vzájemné vztahy, způsobit změnu ve vlastní informovanosti nebo v informovanosti partnera.

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad tím, jak by bylo možné na základě výše uvedených i dalších pojmů vymežit pojem komunikační úspěšnost.

Komunikační strategie

Ze základního komunikačního cíle této komunikační události je odvoditelná autorčina globální strategie. Je v souladu s celkovou strategií cyklu dána snahou prezentovat architekturu v jejím všestranném organickém zapojení do běžného života člověka (projevuje se to zejména tím, že autorka soustavně tematizuje svoje životní zkušenosti a dovolává se zkušeností čtenářů).

Komunikační strategie – uspořádání a postupné uskutečňování komunikačních záměrů partnerů v průběhu komunikační události, směřující k naplnění cíle.

Otázky a úkoly:

- Pokuste se uvést příklady komunikačních událostí, v nichž zcela chybí takové složky, které můžeme označit pojmem komunikační strategie.

Komunikační efekt komunikační události

Tímto efektem je jednak dosažení dílčího vývojového stupně na cestě k dlouhodobému cíli – informovanosti čtenářů a formování jejich postojů, jednak jisté sblížení autorky s adresáty, utvrzení vzájemných dlouhodobě se utvářejících vztahů.

Komunikační efekt – celá změna skutečnosti objektivní nebo subjektivní, mentální, která je výsledkem komunikační události.

Otázky a úkoly:

- Přemýšlejte o tom, jakého druhu mohou být efekty společensky vysoce relevantních, závažných komunikačních událostí. Jaká jsou kritéria pro zjištění a prokázání společenské relevance, vysokého stupně závažnosti komunikačních událostí? Jaké typy komunikačních událostí do tohoto okruhu budou patřit?

Pragmatické a komunikační funkce

V komunikační události se se značnou pravidelností střídají segmenty (s poměrně neurčitými hranicemi, přechodovými zónami, interferencí), jejichž pragmatické funkce realizují dva základní záměry autorky – záměr informační a hodnotící. Tak u prvního segmentu, který tvoří expozici celého textu (1. a 2. odstavce), převažuje záměr hodnotící. Autorka apeluje na zkušenosti adresátů, usiluje o vzájemnou koordinaci postojů (to je součástí její komunikační strategie). Tato pragmatická funkce se promítá především do komunikační funkce vedoucí k vyjádření vlastního, osobního postoje, jeho konkretizace, zdůvodňování, zobecňování.

Druhý segment, tvořený 3. odstavcem a první větou 4. odstavce, má spíše charakter informační. Jde především o charakteristiku určité minulé skutečnosti a její změny.

Třetí segment (druhá část 4. odstavce + první věta odstavce č. 5) je opět hlavně realizací hodnotícího záměru. Jde o subjektivizované líčení nové skutečnosti a o její hodnocení.

K vyrovnání obou komunikačních záměrů dochází opět prostřednictvím segmentu (druhá část 5. odstavce + první věta odstavce č. 6) s převažující věcně informační funkcí. Hodnotící charakter opět dominuje ve střední části 6. odstavce, zatímco jeho poslední dvě věty realizují zase spíše záměr informační – konstatování změny.

Konečně pragmatická funkce 7. odstavce v sobě koncentruje hodnotící záměr autorky, dovedený až k závěrečnému zobecnění.

Za explicitní vyjádření pragmatických nebo komunikačních funkcí lze snad považovat pouze výrazy typu *já se přiznám, a tak mě dost mrzí, já považuji za štěstí*, tedy projevy osobních postojů, prostředky sebe prezentace.

Obsahově pragmatická jednotka – syntakticky a významově relativně ucelený úsek komunikační události s určitou komunikační funkcí.

Komunikační funkce – elementární komunikační záměr autora/mluvčího, realizovaný v komunikační události obsahově pragmatickou jednotkou.

Pragmatická funkce – zaměření autora/mluvčího v určitém úseku komunikační události na realizaci určitého komunikačního záměru.

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad vzájemnými vztahy tří výše uvedených pojmů. Jaký je vztah těchto pojmů k pojmu mluvní akt, který již znáte ze *Syntaxe II*?
- Zamyslete se nad pojmem obsahově pragmatická jednotka z hlediska znakového. Při uvažování vyjděte ze tří dimenzí sémiotiky – syntaxe, sémantiky a pragmatiky.

Osobní objekty komunikace

V průběhu komunikační události se mluví pouze neurčitě, bez konkrétní reference o návštěvnicích cukrárny a proměně jejich věkového složení.

Osobní (personické) objekty – přítomné nebo nepřítomné osoby, které se neúčastní komunikace, ale v průběhu komunikační události se o nich mluví.

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad tím, jakými gramatickými vyjadřovacími prostředky se v češtině vyjadřuje skutečnost, že komunikanti jsou zároveň personickými objekty komunikace.

Předmětné objekty, věcné obsahy komunikace

Autorka v této rubrice kontinuálně seznamuje čtenáře především s aktuálním děním, se soudobým vývojem v architektuře – prostřednictvím hodnocení (zdařilých i nezdařilých) architektonických projektů a jejich realizací. Předmětem této komunikační události je výsledek rekonstrukce a nový interiér cukrárny v Perlové ulici. Další předměty komunikace už nemají konkrétní referenci – jsou to obchodní a restaurační zařízení v centru Prahy, cukrárny a zákusky. Okrajově je pak třeba uvést ještě objekty, jejichž pojmenování mají v komunikační události lokalizační funkci (*Praha, Perlová ulice*).

Předmětné objekty – konkrétní neosobní objekty, o nichž se v průběhu komunikační události mluví.

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad otázkou, zda není třeba v těchto souvislostech mluvit vedle osobních a předmětných objektů případně ještě o jiném typu objektů. Pokuste se navrhnout vhodné termíny.

Metajazykové vyjádření

Za metajazykové vyjádření lze snad považovat pouze spojení *oběd bez zákusku je jako „i“ bez tečky* (v rámci přirovnání se tematizuje prvek grafického záznamu jazykového projevu).

Metakomunikační, metajazyková, metařečová, metatextová vyjádření – vyjádření, v nichž se předmětem komunikace stává sama komunikace a její složky jazykové, řečové (text, jazykový kód, jednotlivé prostředky a způsoby vyjádření).

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad tím, v jakém smyslu lze uvedené termíny považovat za synonymní a nakolik je třeba mezi nimi rozlišovat i pojmově. Uvažujte i o jiných typech komunikačních událostí, než je ta, kterou se zabýváme. Zamyslete se nad účastí jednotlivých slovních druhů při vyjadřování „meta-“ funkcí.

Soubor, komplex témat

A – Centrální téma: cukrárna v Perlové, její vzhled po rekonstrukci.

B – Doprovodné téma: náš (inkluzivní zahrnutí, inkorporace autorky a čtenářů do jedné skupiny) vztah k cukrárnám, jejich postavení v našem životě, nároky na jejich zařízení, prostředí. Prostředkem této skupinové integrace jsou prvky dialogické, kontaktové, apelové, subjektivizační...

C – Zobecňující téma: soudobý trend a smysl rekonstrukce obchodních a restauračních zařízení v centru Prahy.

Centrální téma (A) je rozvíjeno hlavně v informační složce textu.

Rozvíjení doprovodného tématu (B) v textu je naopak motivováno realizační strategií autorky.

Hodnotící a persuasivní linie prostupuje celý text, realizuje se doplňkově prostřednictvím tématu informačního, skupinově integračního a hlavně zobecňujícího.

Z tohoto průniku intencionální a tematické složky textu pak vychází konkrétní taktika autorky: centrální, informačně nejzávažnější složka tematické struktury nastupuje až ve 3. odstavci textu. Předtím autorka rozvíjí téma (B), zařazuje ústřední objekt komunikace do zkušenostního komplexu společného jí a čtenářům.

Téma komunikace – obsahově strategické východisko komunikační události, určující utváření její obsahové struktury jako uspořádaného souboru informací.

Tematicko-obsahová struktura komunikační události – uspořádaný soubor informací o osobních a předmětných objektech (včetně „skutečností“ mentálních, myšlenkových a skutečností komunikačních).

Tematické bloky – rozsáhlejší, tematicky homogenní textové jednotky, úseky textu.

Tematický komplex – (uspořádaná) tematická struktura složitějších textů.

Téma – východisko výpovědi, to, o čem se mluví. Kontextově zapojená, známá část výpovědi.

Otázky a úkoly:

- V souvislosti s tematickou strukturou se zamyslete nad sémiotickými vlastnostmi komunikační události. Uvažujte o podmínkách, za kterých jednotlivé segmenty textu, počínaje slovy, syntagmatickými strukturami a konče nejkompexnějšími tematickými celky, referují k předmětům řeči.
- Zamyslete se nad komplexností znakových vztahů textu, v textu, mezi texty. Uvažujte o funkcích jednotlivých slovních druhů v těchto souvislostech.

Smysl komunikační události

Smysl v interpretaci autorky odpovídá základnímu cíli komunikační události a jejímu komunikačnímu efektu: prostřednictvím pozitivního hodnocení nového interiéru cukrárny se podařilo o krok postoupit při probuzení zájmu skupiny adresátů o současnou architekturu a při formování jejich vkusu, hodnotících kritérií uplatňovaných v této oblasti.

Smysl komunikační události v interpretaci adresátů:

- a) shodný s interpretací autorky, nebo jí velmi blízký – zkvalitnění orientace v současné interiérové architektuře, zkvalitnění schopnosti hodnotit estetické kvality životního prostředí ve městě.
- b) odlišný, specifický – upozornění na pozoruhodný výsledek konkrétní architektonické realizace cukrárny, vzbuzení zájmu o její návštěvu.

Smysl komunikační události – interpretace, konkretizace komplexního obsahu komunikační události určitým jednotlivým komunikantem ve vztahu k jeho osobním vlastnostem, zkušenostem, dispozicím, komunikačním vztahům a záměrům. Sémanticko-pragmatická kvalita, která je průnikem tematicko-obsahových a osobnostních faktorů.

Otázky a úkoly:

- Zamyslete se nad otázkou, zda není v těchto souvislostech třeba mluvit o několikařím smyslu komunikační události – nejen se zřetelem k jednotlivým příjemcům, čtenářům/posluchačům, ale také se zřetelem k záměrové, intencionální složce produkce textu, vzniku komunikační události. Využijte v této souvislosti poznatky týkající se pojmu smysl textu, které jste získali v literárněvědných předmětech.

Objektová struktura komunikační události

Tato struktura byla už zčásti popsána výše (zachycení komunikantů, dalších osobních objektů, cílového předmětného objektu a dalších předmětných objektů).

Komunikační kanál

Úloha novin, jejich víkendové přílohy a její rubriky při přenosu informací v komunikační události byla již zmíněna výše: mají funkci komunikačního kanálu.

Komunikační kanály – předměty (zejména různá technická zařízení), které se podílejí na přenosu informací v prostoru, respektive na uchování jejich fixované podoby v čase.

Otázky a úkoly:

- Z jaké vědní oblasti tento pojem pochází, jaké další pojmy s ním z tohoto hlediska souvisejí?
- Zamyslete se nad účelností dalších pojmů v této oblasti – např. médium.
- Je žádoucí mluvit o kanálu v případě přímé komunikace (komunikace v jednotě místa a času)?
- Zamyslete se nad samotným pojmem zprostředkovaná komunikace, nad jeho celkovou i technickou historií. Jsou tyto technické proměny „pouze“ věci komunikační technologie, nebo mají vážné sémiotické vlastnosti a důsledky?

Textový vzorec, typ textu

U textu, jakým je publicistická (popularizační) kritika architektury, jde o typ s dosud nestabilizovaným textovým vzorcem. Této volnosti autorka v plné míře využívá, dává žánru osobitou a variabilní podobu (viz prostředky dialogizace, kontaktu, sebevyjádření). Kombinuje se postup popisný, analytický s postupem hodnotícím (odlehčenost, živost, vtipnost, nestereotypnost, neschematičnost ve vyjádření) a příznačné rysy kritiky, recenze, posudku.

Textový vzorec – ustálené, komunikačními normami fixované schéma výstavby určitého typu textu, konfigurace jeho funkčně definovaných prvků (hierarchie textových jednotek, některých rysů jejich vnitřní struktury, jazykových, event. mimojazykových prostředků).

Typ textu – soubor společných vlastností (především strukturních charakteristik textového vzorce, ale i některých vlastností podmíněných situačně), jimiž lze vymezit určitou skupinu textů.

Otázky a úkoly:

- Porovnejte uvedenou charakteristiku obou pojmů s jejich vymezením v základní doporučené literatuře nebo v *Encyklopedickém slovníku češtiny*.
- Zamyslete se nad tím, nakolik jsou tyto pojmy spjaty s přístupy k teorii textu, které souhrnně označujeme jako propoziční, a nakolik jsou nezbytné v přístupech, které souhrnně označujeme jako komunikační (orientované k jednání). Srov. Viehweger, 1977.

Sémantická struktura textu

(Vybereme z textu OPJ 18, která je v těsných vzájemných vztazích s OPJ 17.)

Zápis obsahu dané obsahově pragmatické jednotky

Druhem materiálu charakterizovaný kryt nad prostorem je konfrontačně charakterizován jiným typem krytu nad prostorem a je kvalifikován jako vyvolávající pocit intimní účasti a jako malý. Tento kvalifikovaný objekt působí na vnímající subjekt tak, že ho motivuje, aby vstoupil do daného prostoru. Toto působení je kvalifikováno jako pozitivní (optimistické) ve smyslu životního postoje lidských subjektů. Vnímající subjekt je určen jako subjekt mající a realizující úmysl vstoupit do daného prostoru.

Objekty sloužící člověku k realizaci příslušných činností, jimž je daný prostor určen (prodeji), vymežující daný prostor, osvětlující daný prostor jsou kvalifikovány dvěma základními barvami, které jsou kvalifikačně specifikovány mírou jasnosti a intenzity působení. Vztah dvou základních barev na všech nebo pouze některých z uvedených objektů (bez specifikace) je charakterizován z hlediska uspořádání, přičemž jedna z barevných komponent je kvalifikována vztahem příslušného objektu k jinému objektu, který je z hlediska základní barvy ekvivalentní. Úhrn těchto kvalit vyvolává ve vnímátele pocit, dojem svěžesti, která je kvalifikována jako přímá, nezprostředkovaná.

Sémantická struktura textu – řetězce aktantů a participantů dílčích výpovědních struktur interpretované v konceptuální soustavě propozičního popisu založeného na sémantických větných vzorcích, pojmu tektogramatické roviny apod.

Představuje funkční vztahy s aktuálním členěním a tematicko-rematickými posloupnostmi textu jako součástí koherenční výstavby textu, je v každém případě žádoucí zapisovat ji prostřednictvím metajazykového, pokud možno symbolického aparátu.

Aktuální členění výpovědi, výpovědní dynamismus, funkční perspektiva větná – výrazově-významový princip, jenž integruje sémantickou strukturu textu, její aktuální kontextovou platnost, přičemž po formální stránce využívá přímo, či nepřímo strukturaci lexikálního systému (synonymie, hypo-, hyperonymie), slovosled, pronominální řetězce, přízvuk, důraz, intonaci... Je třeba tento princip považovat za základní rámec kohezně-koherenčních principů výstavby textu.

Tematicko-rematické posloupnosti textu – řetězce vztahů založených na dynamice relací tématu a rématu výpovědní struktury, typologický popis těchto relací v souvislosti s různými typy textů (dialog, monolog, vědecký, odborný, žurnalistický...).

Otázky a úkoly:

- Přemýšlejte o jiných možnostech zápisu obsahu, které by nebyly založeny na jazykovém kódu. Využijte přitom svých případných znalostí formálnělogických symbolických aparátů, přihlédněte i k takovým způsobům zápisu, jaký je uplatněn např. v publikaci Kořenský, J.: *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze* (viz Seznam doporučené literatury).
- Pokuste se zapsat tematicko-rematické posloupnosti textu v pojmech sémantické struktury textu a pro srovnání i v symbolech jejich lexikálně-sémantického slovnědruhového vyjádření.

Obsahy nocionální

Popis objektů v prostoru ve smyslu jejich určení jako jednotlivých konkrétních objektů, popis specifikace jejich barevných vlastností:

- kryt nad prostorem
- kvalifikace druhem materiálu
- kvalifikace konfrontací s jiným typem krytu
- kvalifikace velikostí
- vnímající subjekt
- objekty v prostoru

- barevné kvalifikace základní
- struktura uspořádání barev
- kvalifikace barevného odstínu pomocí přirovnání k jinému objektu

Obsahy pragmatické

Kvalifikace objektu *baldachýnky stříšek*, působení objektů na vnímající subjekt. Působení úhrnu kvalit na vnímatele.

- kvalifikace pocitem intimní účasti
- působení objektu na subjekt
- působení úhrnu kvalit na vnímatele

Je zcela zřejmé, že všechny uvedené složky obsahu daného segmentu mají jako celek pragmatickou funkci informovat adresáta. Převážná většina z nich má charakter popisu „stavu světa“, tedy charakter nociónální, přičemž jen tři z nich lze chápat zároveň jako „vybavené“ rysem pragmatičnosti. Ty, které jsou označeny jako pragmatické, mají tento pragmatický charakter ve smyslu tvůrcem zamýšleného působení na uživatele daného prostoru, přičemž autorka textu konstatuje svůj a předpokládaný uživatelův autentický prožitek z daného prostoru.

Obsahy nociónální – obsahy, které v komunikační události přinášejí vlastní věcnou informaci, jejich primární funkcí je přenos informace ve vlastním smyslu, informace o „stavu světa“.

Obsahy pragmatické – obsahy, které jsou přes svou identifikovatelnou sémantickou platnost primárně nositeli pragmatických funkcí, funkcí týkajících se především vzájemných vztahů komunikantů.

Otázky a úkoly:

- Na příkladech čerpaných z analyzovaného textu i na příkladech jiných pozorujte vztah obsahů nociónálních a pragmatických.
- Uvažujte o vlivu kontextu – vnitrotextového i situačního – na stanovení diferencí mezi nociónálními a pragmatickými obsahy.

Celková charakteristika obsahové struktury

Pro obsahovou strukturu daného segmentu je příznačné, že je utvářena významy, jimiž se přiřazují určitým objektům nějaké vlastnosti, popř. se tyto vlastnosti charakterizují vzta-

hem k jinému objektu. Vedle těchto významů jsou tu významy vzájemného působení objektů předmětných a personických navzájem. Jde tedy jak o „neměnné“ vlastnosti věcných objektů v rámci daného segmentu, tak o proces vztahů mezi předmětnými a personickými objekty.

Obsahová struktura – referenční složka sémantické struktury textu, postihuje statické a dynamické vztahy referovaných objektů, jejich interakce, statické a dynamické příznaky apod.

Základní významové vztahy

Tyto vztahy stanovíme analýzou významů následujících slovních spojení:

Baldachýnky stříšek

Plátěných stříšek

Baldachýnky plátěných stříšek

Něžné baldachýnky plátěných stříšek

Lákají návštěvníka

Vesele lákají návštěvníka

Bělost a červeň na nábytku, pultech, stěnách, lampách

Zářivá bělost

Jasná červeň

Bílé vzory s červenou mřížovinou

Bezprostřední svěžest

Působí bezprostřední svěžestí

Otázky a úkoly:

- Pokuste se o zápis výše uvedených struktur v sémantickém smyslu pomocí takových prostředků, které by neměly charakter parafráze přirozeným jazykem (češtinou), tedy pomocí písmen, čísel, symbolů apod.

Dynamické významy

Tento charakter má spojení *lákají návštěvníka* s významem „objekt působí na vnímající subjekt, aby vstoupil do daného prostoru“ a spojení *působí (bezprostřední) svěžestí* s významem „úhrn těchto kvalit působí jak“.

Nedynamické významy

Všechna ostatní spojení mají charakter kvalifikací, jde jednak o kvalifikace předmětných objektů, abstraktních objektů, jednak o kvalifikace procesu.

Dynamické významy – významy představující procesy a události (změny „stavu světa“), přetváření kvalitativních a kvantitativních hodnot skutečnosti, k níž se komunikační událost vztahuje.

Nedynamické významy – jsou to významy kvalifikace jednotlivých osobních i neosobních, předmětných objektů komunikace na základě jejich vlastností, vztahy přináležitosti a sounáležitosti objektů, jejich identity, ekvivalence, shodnosti, podobnosti, rovnosti nebo různé typy okolnostních určení.

Otázky a úkoly:

- Přemýšlejte na základě příkladů (např. na základě vztahu konstrukcí jako: *pan Novák učí, pan Novák je učitel, učící pan Novák* nebo podobných konstrukcí ve vzájemných transformačních relacích) o vztahu dynamických a nedynamických významů. Pozorujte, na čem jsou vaše rozhodnutí o tom, zda to jsou významy dynamické nebo nedynamické, závislá, uvažujte, zda jste se rozhodovali na základě vlastností syntaktických a slovnědruhových, na základě lexikální, slovtvorné nebo syntaktické sémantiky, jakou roli při rozhodování hrál kontext atp.

Vztah nocionálních a pragmatických obsahů

Je zřejmé, že v daném segmentu je výrazný rozdíl mezi významovým charakterem nocionálních a pragmatických obsahů. Významy dynamické, procesuální mají charakter pragmatických obsahů, významy kvalifikační mají charakter nocionální. Jen kvalifikace spojení *vesele lákají* má rovněž v zásadě pragmatický charakter. U pragmatických obsahů majících procesuální, dynamický významový charakter je patrný rozdíl mezi vlastní sémantickou strukturou příslušných významů a jejich pragmatickou platností. Ve vlastním sémantickém smyslu určité předmětné obsahy působí na personální objekty. Pragmaticky vzato však jde o interpersonální interakci autora interiéru a potencionálního uživatele interiéru aktuálně „reprezentovaného“ autorkou textu.

Ve struktuře užitých základních významových vztahů se reflektuje skutečnost, že jde o psaný text s příslušnými kontaktovémi podmínkami mezi autorkou a příjemci. Vzhledem k tomu, že autorka usiluje o dojem bezprostředního kontaktu s příjemcem, adresátem, který je záměrně identifikován s uživatelem interiéru, je obsah komunikace úmyslně přizpůsoben vyvolání bezprostředního dojmu přítomnosti

příjemce textu v roli uživatele interiéru, přičemž autorka je jakoby průvodcem určujícím postup smyslové orientace příjemce/uživatele v interiéru. Odtud poměr mezi deskriptivností nociónálních kvalifikačních významů a pragmatickým obsahem významů procesuálních.

Fázování textu

Časovou segmentaci komunikátu, textu, jeho fázování („čas v textu“) nesmíme zaměňovat se segmentací komunikační události, s fázemi danými hlavně posloupností produkce a recepce, opakovaných recepcí atd. („text v čase“ – viz kap. Komunikační situace). Náš text má výraznou, dále členěnou fázi počáteční i koncovou. Tvoří je „rámcové“ textové jednotky, představující orientační body kompozičního plánu autorky a záchytné body pro proces recepce:

- nadpis – v něm je počátek dvou ze tří hlavních kohezních řetězců (viz dále)
- název hodnoceného architektonického objektu
- údaje o jeho autorovi
- zobecňující závěr
- podpis autorky.

Tyto jednotky představují výrazné projevy uzavřenosti, úplnosti textu.

Fáze textu – celky odrážející časový průběh komunikační události.

Segmentace časová – členění komunikační události a textu podle průběhu v čase.

Segmentace grafická – členění psaného textu na odstavce, oddíly atd., vyčlenění titulu, podtitulu, mezititulků, podpisu autora aj.

Segmentace obsahově pragmatická – členění textu na obsahově pragmatické jednotky.

Segmentace repliková – segmentace dialogické komunikace na úseky textu pronesené bez přerušení jedním mluvčím.

Segmentace sémantická – členění textu na základní významové vztahy.

Segmentace syntaktická – členění textu na syntaktické konstrukce, větné a souvětne celky.

Segmentace tematická – členění textu na tematické bloky.

Segmentace zvuková – členění mluveného textu na intonačně a pauzově ohraničené úseky.

Otázky a úkoly:

- Popřemýšlejte nad tím, které z výše uvedených typů segmentace textu mají (výlučně/převážně/spíše) obsahový a které výrazový, formační charakter. Zamyslete se v návaznosti na tvrzení v prvním odstavci nad všemi faktory času v komunikaci, tedy nejen nad faktory „reálného“ času spjatého s obsahovou, sémantickou strukturou komunikační události, ale také nad „subjektivně-objektivními“ faktory průběhu komunikační události. Oporu hledejte v takto tematicky zaměřených pracích z doporučené bibliografie pro tento kurz.

Tematická segmentace

Komplex témat a zvolený přístup strategicko-taktický determinují způsob segmentace textu do textových jednotek. Tematické bloky odpovídající tématům (A) a (B) jsou v textu realizovány zčásti distantně: téma (A) je rozvíjeno především ve střední části textu (odstavce č. 4–6), ale exponováno je už v odstavci č. 3 (a také už v nadpise), definitivní závěr tematického bloku je až v odstavci 7. Téma (B) je soustředěno v prvních třech odstavcích, ale stopově se objevuje i ve 4. odstavci a eventuálně v č. 6 (navození kontaktu se čtenáři, apel na oblast společných životních zkušeností, kde je informační hladina vyrovnána; vysoká frekvence 1. a 2. osoby, subjektivizačních prvků, prostředků řečnické perspektivy). Tematický blok odpovídající (C) je kompaktní, soustředěný do odstavce č. 7.

Obsahově pragmatická segmentace

Interference tematické struktury a grafického členění textu do odstavců je tedy zřejmá. Je opodstatněna schématem odstavců, jejich dvoudílností (předěl uvnitř odstavce znamená obvykle zřetelný krok vpřed v linii myšlenkového postupu autorky, často znamená přechod po linii obecné – zvláštní, objektivní – subjektivní, nezřídka i změnu pragmatické funkce). Vnitřní předěl se v některých případech – ne vždy – kryje s hranicí tematických bloků. Kromě toho uvnitř těchto částí podvojných odstavců je v některých případech možno vydělit jednotky s méně zřetelnými hranicemi, těsněji vázané svými komunikačními funkcemi (KF), jde o tzv. obsahově pragmatické jednotky (OPJ).

Odst. č. 1: OPJ

- (1) – KF – sebezprezentace, vyjádření postoje k určité skutečnosti
- (2) – objektivizace, zobecnění tohoto postoje
(předěl v odst.)
- (3) – vyjádření postoje k další skutečnosti, souvisící s první – viz (1)

(4) – konkretizace projevů tohoto postoje

Předěl mezi dvěma částmi je dán přechodem mezi dvěma krajními póly kohezního řetězce.

Odst. č. 2: OPJ

- (5) – KF – obecné hodnocení
- (6) – vlastní, subjektivní kritika
- (7) – zdůvodnění, konkretizace kritiky

První část odstavce, OPJ (5), je organickým pokračováním odstavce č. 1 – včetně parafráze obecné sentence (2) v (5). Druhá část představuje přechod k prostředí, interiéru cukrárny – už náznak přechodu (velmi pozvolného, postupného) od tématu B k A.

Odst. č. 3: OPJ

- (8) – KF – hodnotící, generalizující tvrzení
- (9) – vyjádření postoje k určité minulé skutečnosti
- (10) – charakteristika této minulé skutečnosti

V tomto odstavci pokračuje přechod od tématu B k A dalšími prvky postupné konkretizace, specifikace. Končí zde také kohezní řetězec I. (viz dále Hlavní kohezní řetězec textu). Další řetězec III. v 1. části odstavce – v (OPJ 8) zavádí obecnější nominaci cukrárny v Praze, v 2. části – v (9), (10) – pak už pokračuje konkretizací cukrárny v Perlové.

Odst. č. 4: OPJ

- (11) – KF – konstatování současného stavu, tj. změny minulé skutečnosti
- (12) – projev osobního vztahu k této nové skutečnosti (viz pragmatický prvek, prostředek sebeprezentace *já považuji za štěstí*)
- (13) – její expresivní, zdůvodněné hodnocení

V první části odstavce, v (11), (12) pokračuje rozvoj tématu A, důležitý je moment jeho vývoje v čase (odst. č. 3 *zavřela se* – odst. 4 *je zrekonstruována*). Druhá část (13) představuje přechod od faktické informace o rekonstrukci cukrárny v Perlové k hodnotícímu, subjektivizovanému popisu interiéru. (Hodnotící linie postupuje jednotlivými tematickými rovnicemi – v tomto případě A.)

Ve druhé části začíná kohezní řetězec II. (cukrárna je na průsečíku řetězce I. a II., který dál propojuje text až do samého konce).

Odst. č. 5: OPJ

- (14) – KF – charakteristika ve formě impresivního, subjektivizovaného líčení
- (15) – charakteristika ve formě věcné informace
- (16) – charakteristika + subjektivní hodnocení

Poslední OPJ (16) má přechodný ráz, inklinuje spíše k živému, emocionálně zaujatému

líčení. Naopak má přechodový ráz i první OPJ (17) odstavce č. 6 – před přechodem k líčení je formulována věcná informace. V textu pozorujeme neustálé vyrovnávání těchto dvou pólů (odpovídají dvěma intencím v 5. odstavci).

Odst. č. 6: OPJ

- (17) – KF – věcná informace + vysvětlení
- (18) – charakteristika ve formě subjektivního líčení
- (19) – OPJ představující přechod k druhé části odstavce
- (20) – hodnotící úvaha založená na zkušenosti, logické vyvozování, zobecňování
- (21) – srovnání minulé skutečnosti se změnou, současným stavem

Druhá část odstavce, OPJ (20), (21), představuje zčásti i přechod k tématu B (apel na společné zkušenosti, představy o návštěvnících cukráren).

Odst. č. 7: OPJ

- (22) – KF – zobecňující závěr
- (23) – jeho hodnotící ilustrace
- (24) – vložený subjektivní komentář
- (25) – specifikace hodnocení, konkretizace příkladem – v 1. části je rozvíjeno téma C, zatímco ve 2. části (25) se vrací téma A (cukrárna v Perlové).

Otázky a úkoly:

- Znovu se zamyslete nad vztahem pojmů komunikační funkce a mluvní akty.

Syntaktická segmentace

Členění daného textu na větné celky je složité a bohatě rozrůzněné. Text obsahuje na jedné straně rozsáhlé celky souvětné, v několika případech i se značně uvolněnými významovými vztahy, na druhé straně však i větné segmenty obsazené pouze jednoduchou větou, jejíž část je případně ještě – prostřednictvím parcelace – vyčleněna do dalšího syntaktického segmentu. Parcelace, ale i např. apoziopeze, jsou v některých místech nositeli enumerativního charakteru textu a přispívají k výše zmíněnému dojmu nedostatečné, ale málo výrazné profilace významových vztahů mezi větami a větnými celky, tedy spíše splývavé syntaktické instrumentace textu. Bohatou syntaktickou segmentaci dotváří užití parentezí, komentářů vsunutých do textu prostřednictvím závorek, pomlček atd. Celý tvar syntaktické segmentace textu je ovlivněn autorčinou snahou přiblížit se charakteru projevu mluveného.

Vztah obsahově pragmatické a syntaktické segmentace

Při pohledu na segmentaci textu na OPJ (1) až OPJ (25) je zjevné, že tato segmentace interferuje se syntaktickým členěním – ať už se při něm zaměřujeme na (často velmi komplexní) syntaktické útvary od „tečky k tečce“, nebo ať počítáme s dalším členěním těchto – zvláště souvětných – celků.

V mnoha případech jsou hranice OPJ totožné s hranicí syntaktických celků (vyznačenu tečkou). Jindy však klademe hranici OPJ dovnitř souvětného celku (např. (9)/(10), (11)/(12)), nebo považujeme za samostatnou OPJ výraz parenteticky začleněný do syntaktické jednotky (24). Naproti tomu je OPJ často tvořena několika syntaktickými jednotkami v různých vztazích. Značným projevem syntaktické soudržnosti je vyčlenění části jedné výpovědi do samostatné další výpovědi (nebo naopak dodatečné přičlenění takové části), tj. parcelace. Vede to asi k zachování spojení takových syntaktických konstrukcí v rámci jedné OPJ – (5), (14), event. i (1).

Přes interferenci obou způsobů segmentace však členění obsahově pragmatické, založené na obsahových a funkčních vlastnostech a kritériích, a členění syntaktických jednotek v rámci jedné OPJ často obráží i jejich zvláště těsnou syntaktickou soudržnost, těsné kohezni propojení – např. společným členem, viz (13), zatímco rozklad souvětí do různých OPJ obráží nezřídka nízký stupeň významové i formální kompaktnosti takového syntaktického celku : (5)/(6), (9)/(10).

Grafická segmentace

Grafické členění textu bylo již charakterizováno v rámci uplatnění neverbálních kódů v komunikační události a vyčlenění počátečních a závěrových textových jednotek. Kromě toho zahrnuje grafická segmentace členění textu na odstavce. První dva odstavce vytvářejí expozici textu, poslední odstavec (č. 7) jeho zobecňující závěr, věcně informační jádro je pak soustředěno ve středové části textu (odstavce č. 3–6).

Soulad a interference různých typů textových segmentací

Ve výstavbě analyzovaného textu se projeví zejména dva konstitutivní záměry komunikační události (a), (b) a tři témata (A, B, C). Jim odpovídají tři tematické bloky, přičemž už bloky A a B se v textu prolínají (stejně jako realizace obou záměrů).

Segmentace časová (vydělení rámcových jednotek, konstituovaných počáteční a koncovou fází utváření textu) se prostupuje se segmentací grafickou (u psaného textu lze těžko separovat časový, procesuální aspekt utváření textu a aspekt jeho utváření „v ploše“).

Segmentace grafická zahrnuje dále zmíněné členění textu na sedm odstavců. Toto členění zčásti podporuje a zvýrazňuje segmentaci tematickou a obsahově pragma-

tickou, zčásti je s ní v rozporu. A v podobných dialektických vztazích interference i korespondence zároveň, vzájemného zesilování i zeslabování účinku je i segmentace obsahově pragmatická (25 OPJ) se segmentací syntaktickou (29 syntaktických jednotek).

Signály textového členění

S výjimkou grafických prostředků je členění textu spíše implicitní, což souvisí s určitou nekompaktností, zdánlivou nepropracovaností, nahozeností textu. Text je chudý na záchytné orientační body pro příjemce, neobsahuje žádné explicitní členicí signály ani metakomunikační výrazy.

Hlavní kohezní řetězce v textu

I. *sladké – sladkosti – zákusek (zákusky) – sachr se šlehačkou – cukrárna*

II. *cukrárna – prodávát – prodejní plocha – (prodejní) pulty – obchod – zákazník (návštěvník, návštěvnictvo) – obchodní a restaurační zařízení*

III. *Perlovka – Perlová ulice – Perlová (Praha – centrum Prahy – město)*

Vztah řetězců k tematické organizaci textu, k segmentaci grafické i obsahově pragmatické, jejich podíl na soudržnosti i delimitaci různých typů textových jednotek viz ve výkladu smyslu textu, fázování textu a obsahově pragmatické segmentace.

Mechanismy textové koheze, navazování textových jednotek jsou v tomto textu založeny výrazně na zmíněných kohezních řetězcích.

Dalšími poměrně nápadnými, častými prostředky jsou explicitní konektory, umístěné na počátku vět (základních textových jednotek). Autorka užívá konektory patřící k nejběžnějším. Jejich repertoár odpovídá hovorovému, přitom mírně intelektualizovanému vyjadřování.

Kohezní řetězce – řady významově blízkých pojmenování spjatých v textu vztahy zástupnými, synonymickými, antonymickými, metonymickými, metaforickými, vztahy významové nadřazenosti a podřazenosti aj.

Koherence textu – významová soudržnost, spojitost, která je jednou z podmínek konstituce textu, porozumění příjemce a komunikačního efektu.

Koheze textu – vyjadřovací postupy a prostředky, které slouží v linearitě textu k signalizaci textové koherence.

Otázky a úkoly:

- Souhrnně (tj. se zřetelem nejen k dosud zavedeným a exemplifikovaným pojmům, ale i následujícím odstavcům) proveďte rekapitulaci vyjadřovacích postupů a prostředků, které slouží k signalizaci koherence textu.
- Zamyslete se nad vztahem koheze a koherence v tom smyslu, nakolik mají jednotlivé prostředky a postupy „jednoznačně“ charakter kohezních prostředků a nakolik jde o prostředky, které mají v závislosti na své aktuální textotvorné funkci charakter výrazový i sémantický. Pozorujte v těchto souvislostech vlastnosti kategorií a tříd slov z hlediska lexikologického, slovnědruhového, slovtvorného, z hlediska gramatických prostředků (gramatických kategorií) ohebných slovních druhů. Pozornost věnujte i syntaktickým prostředkům.

Konstelace slovesných osob

V zájmu navázání bezprostředního kontaktu se čtenáři autorka hned na samém začátku textu sahá k sebeprezentaci (*Já se přiznám* – zde je exponováno *já*, ale sémantická struktura predikátu jasně implikuje dativního participanta, tedy komunikativní protějšek Vy (vám)). Stejná konstelace se formuje v textu i dále:

Mám ráda sladkosti

Takže mám ráda i cukrárny

A tak mě dost mrzí

Necháte, odnesete – všeobecný plurál, neosobní vyjádření – ale zároveň přechod k Vy

Nezlobte se na mne – už vyložený apel na čtenáře: Vy

Brala jsem to

Já považuji za štěstí své linie i své peněženky

Což mě dost překvapilo

(a mně připadá) – zde navíc jde o autorský komentář v závorce.

Využití slovesných osob a osobních zájmen tedy jasně odráží jeden z nejnvýraznějších rysů celé komunikační události – fiktivní dialog, snahu autorky o kontakt se čtenáři.

Konstelace slovesných časů

Tato struktura je jednoduchá – naprosto převládá přezens (aktuální i mimočasový). Nejnvýraznějším prvkem změny, posunu v čase je reflexe časové relace mezi zavřením cukrárny

a jejím opětovným otevřením v zrekonstruované podobě (odstavec č. 3–4). Zde jde o odraz reálných časových relací v textu (na rozdíl od interního textového času, o němž byla řeč v souvislosti s fázemi, časovou segmentací, od vývoje samotného textu v čase, od časové distance produkce a recepce).

Deiktické prostředky

Prostorová perspektiva textu je utvořena postupným zužováním (odst. č. 1–3: *cukrárny obecně – cukrárny v Praze – cukrárna v Perlové*), fixací (odst. č. 4–6) a rozšířením (odst. 7) záběru. Dalšími prostředky lokální struktury, prostorové, situační zakotvenosti jsou deiktika (*tady, tam,...*).

Syntaktické konstrukce

Z hlediska tradiční syntaxe psaného jazyka je zřejmé, že jednotlivé základní významové vztahy jsou vyjádřeny převážně „standardními“ syntaktickými dvojicemi, popř. složitějšími syntaktickými útvary. Syntaktická struktura OPJ je tvořena dvěma jednoduchými větami.

Všimněme si blíže vztahů sémantiky a prostředků syntaktického, morfologického a slovtvorného vyjádření základních významových vztahů: substantivum *stříšky* je z hlediska vztahů sémantiky a slovtvorby třeba chápat jako vyjádření významu „malá střecha“. Tím se vlastně zvyšuje počet základních významových vztahů kvalifikačního charakteru – spojení *baldachýnky stříšek* se vyznačuje výrazným rozparem mezi sémantickou strukturou a syntaktickým vyjádřením: sémanticky jde o „malé kryty nad prostorem mající charakter baldachýnu“, tedy o „baldachýnové malé kryty“. Jde tedy o prostou kvalifikaci, popř. též o kvalifikaci přirovnáním („malé kryty jako baldachýnky“) – spojení *bělost a červeň na nábytku* je z hlediska vztahu mezi sémantikou a syntaktickým vyjádřením zajímavé tím, že význam „bílý a červený nábytek“ vyjadřuje standardním, pro daný text charakteristickým způsobem, ale že zdánlivě potlačuje tuto „průzračnou“ syntaktickou strukturu substančním vyjádřením kvalifikátorů. Ve skutečnosti však tímto akcentujícím způsobem vyjádření je zdůrazněn, stupňován kvalifikační příznak nociónální sémantiky. Tento moment je podtržen i tím, že místo „očekávaného“ *bělost a červeň nábytku* je užito předložkového lokálu. – Spojení *bílé vzory s červenou mřížovinou* je ze sémantického hlediska vyjádřením struktury vztahu mezi „bělostí“ a „červení“. Z toho důvodu je třeba tuto konjunkci kvalifikačních vztahů chápat jako jediný celek.

Specifické rysy syntaktických struktur

Souhrnně lze říci, že typickými syntaktickými prostředky tohoto textu jsou:

- parcelované konstrukce založené na vyčlenění shodného atributu spojené s jeho re-matizací, na zdůraznění charakteristiky, resp. na hodnocení
- kompletace
- přesun subjektivního hodnocení, které se tak zdůrazňuje, do rématu souvětí
- zvolací věta s expresivní funkcí
- vytýkání.

Pro text do značné míry příznačný popisný slohový postup přináší využití enumerativní konstrukce, charakteristiky výčtem, a je příčinou toho, že v textu přes živý, subjektivizovaný způsob líčení figuruje řada nedynamických významů.

Autorčino subjektivní hodnocení prosazované do adresátova vědomí pomáhají prosadit i některé persuasivní, argumentační výrazy (*opravdu, oprávněně* – v roli vět-ného adverbia nebo vsuvky), a rovněž syntaktický paralelismus jako gradační prostředek (*chtějí být přitažlivější, chtějí přispět*).

Tento učební text byl zpracován na základě cvičebnice:

Kořenský, J. – Hoffmannová, J. – Müllerová, O. – Jaklová, A.: *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu*. České Budějovice 1999, 3. vydání.

Rejstřík pojmů

A		O	
Aktuální členění výpovědi, výpovědní dynamismus, funkční perspektiva větná	25	Obsahová struktura	27
C		Obsahově pragmatická jednotka	19
Cíl komunikační události	17	Obsahy nociónální	26
Cílový předmětný objekt	8	pragmatické	26
D		Osobní (personické) objekty	19
Dynamické významy	28	Osobnostní struktura	12
F		P	
Fáze textu	29	Pragmatická funkce	19
Fiktivní dialog	11	Předmětné objekty	8, 20
J		S	
Jazykový kód	15	Segmentace časová	29
K		grafická	29
Koherence textu	34	obsahově pragmatická	29
Koheze textu	34	repliková	29
Kohezní řetězce	34	sémantická	29
Komunikační efekt	18	syntaktická	29
funkce	19	tematická	29
kanály	23	zvuková	29
kompetence	15	Sémantická struktura textu	25
kontext	10	Smysl komunikační události	22
proces	9	Sociální normy	14
role	10	role	12
situace	9	skupina	12
strategie	17	Společenská situace	8
událost dialogická	10	Společná činnost	8
událost monologická	10	Společný zkušenostní komplex	14
událost	10	T	
vztahy	13	Téma	21
záměr	17	Téma komunikace	21
Kontakt nepřímý	14	Tematické bloky	21
přímý	14	Tematicko-obsahová strukturace komunikační události	21
M		Tematicko-rematické posloupnosti textu	25
Metakomunikační, metajazyková, metařečová, metatextová vyjádření	20	Tematický komplex	21
N		Textový vzorec	24
Nedynamické významy	28	Typ textu	24
Neverbální složka komunikační události	16		

Seznam doporučené literatury

1. Bajžíková, E.: *Úvod do textové syntaxe*. Skripta FF Univerzity Komenského. Bratislava 1979.
2. Beaugrande, R., de: Funkce a forma v jazykové teorii a výzkumu. Vlna se obrací. *Slovo a slovesnost* 57, č. 1, 1996, s. 1–26.
3. Bordag, D.: Modely řečové produkce v současné psycholingvistice. *Slovo a slovesnost* 66, 2005, č. 3. s. 180–193.
4. Bosák, C. – Camutaliová, I.: K výstavbě dialogu. *Slovo a slovesnost* 28, 1967, s. 227–240.
5. Brčáková, D.: Souvislost, spjitost a návaznost v promluvě (na materiálu ruských mluvených projevů). *Otázky slovanské syntaxe IV/2*. Brno 1980, s. 203–206.
6. Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. (eds.): *Jazyk, média, politika*. Praha 2003.
7. Čmejrková, S.: *Reklama v češtině. Čeština v reklamě*. Leda, Praha 2000.
8. Čmejrková, S. – Daneš, F. – Světlá, J.: *Jak napsat odborný text*. Praha 1999.
9. Čmejrková, S.: Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu. *Slovo a slovesnost* 60, č. 4, 1999, s. 247–268.
10. Daneš, F.: *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha 1957.
11. Daneš, F.: Odstavec jako centrální jednotka tematicko-kompoziční výstavby textu (na materiále textů výkladových). *Slovo a slovesnost* 55, č. 1, 1994, s. 1–17.
12. Daneš, F.: O identifikaci známé (kontextově zapojené) informace v textu. *Slovo a slovesnost* 40, č. 4, 1979, s. 257–274.
13. Daneš, F.: Typy tematických posloupností v textu. *Slovo a slovesnost* 29, 1968, s. 125–141.
14. Daneš, F. – Hlavsa, Z.: *Větné vzorce v češtině*. Praha 1981.
15. Daneš, F. – Hlavsa, Z. – Kořenský, J.: Nové tendence v oblasti syntaktického bádání o jazykovém vyučování. In: *Syntax a jej vyučovanie*. Nitra 1982, s. 27–41.
16. Dijk van, Teun A. (ed.): *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Volume 1. Sage Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi 1997. (srov. též Matonoha J.: *Jazykovědné aktuality* 39, 2002, č.1–2, s. 48.)
17. Fairclough, N.: *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London, Routledge 2003. (recenze Nekvapil, J.: Norman Fairclough: *Analysing Discourse. Sociologický časopis*, č. 42, s. 435–439.)

18. Grepl, M.: K podstatě a povaze rozdílů mezi projevy mluvenými a psanými. In: *Otázky slovanské syntaxe*. Praha 1962, s. 342–345.
19. Grepl, M.: Komunikativně pragmatické aspekty výpovědi. In: *Otázky slovanské syntaxe IV/1*. Brno 1979, s. 15–37.
20. Hausenblas, K.: O studiu syntaxe běžně mluvených projevů. In: *Otázky slovanské syntaxe*. Praha 1962, s. 313–325.
21. Hausenblas, K.: Text, komunikáty a jejich komplexy (zamyšlení pojmoslovné). *Slovo a slovesnost* 45, č. 1, 1984, s. 1–7.
22. Hausenblas, K.: *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha 1971.
23. Hausenblas, K. – Hoffmannová, J.: Od syntaxe k stavbě textu. In: *Syntax a jej vyučovanie*. Bratislava 1982, s. 427–440.
24. Hirschová, M.: Neurčitost komunikačních funkcí ve spontánních mluvených projevech. *Slovo a slovesnost* 53, č. 1, 1992, s. 33–40.
25. Hirschová, M.: *Pragmatika v češtině*. Olomouc 2006.
26. Hirschová, M.: Řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi. *Slovo a slovesnost* 65, č. 3, 2004, s. 3–16.
27. Hoffmannová, J.: Analýza diskurzu (ve světle nových publikací). *Slovo a slovesnost* 57, č. 2, 1996, s. 109–115.
28. Hoffmannová, J.: Fatická funkce jazyka, konverzace a její žánry. *Slovo a slovesnost* 57, č. 3, 1996, s. 191–205.
29. Hoffmannová (Jiříčková), J.: Metařečový komentář. *Slovo a slovesnost* 40, 1979, s. 149–151.
30. Hoffmannová, J.: Modelování textových typů ve vztahu ke komunikačním procesům. *Slovo a slovesnost* 48, č. 2, 1987, s. 81–97.
31. Hoffmannová, J.: Poměr textové lingvistiky (teorie textu) ke gramatice a stylistice. In: *Štylistické otázky textu*. Prešov 1984, s. 66–76.
32. Hoffmannová, J.: Sémantické a pragmatické aspekty koherence textu. In: *Linguistica VI* (interní tisk Ústavu pro jazyk český). Praha 1983.
33. Hoffmannová, J.: Seznamovací inzeráty mladých lidí (charakteristika typu textu jako jednotky sociální interakce). *Naše řeč* 68, 1985, s. 113–125.
34. Hoffmannová, J.: *Stylistika a...* Trizonia, Praha 1997.

35. Hoffmannová, J.: Teorie dialogu a výzkum nepřipravených mluvených projevů. *Slovo a slovesnost* 46, č. 1, 1985, s. 49–55.
36. Hoffmannová, J.: Teorie kontextualizace: vzájemné působení jazyka a neverbálních prostředků. *Slovo a slovesnost* 55, č. 1, 1994, s. 51–57.
37. Hoffmannová, J.: Teorie textu a příprava učitelů mateřského jazyka. *Český jazyk a literatura* 35, 1984–1985, s. 213–220.
38. Hoffmannová, J. – Müllerová, O. – Zeman, J.: *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. Praha 1999.
39. Hoffmannová, J. – Müllerová, O.: *Jak vedeme dialog s institucemi*. Praha 2000.
40. Hoffmannová, J. – Müllerová, O.: Vývoj a současné akcenty analýzy dialogu. *Slovo a slovesnost* 53, č. 2, 1992, s. 111–122.
41. Homoláč, J.: *Intertextovost a utváření smyslu v textu*. Karolinum, Praha 1996.
42. Homoláč, J.: Transtextovost a její typy. *Slovo a slovesnost* 55, 1994, č. 1 (s. 18–33) a č. 2 (s. 99–105).
43. Hřebíček, L.: Sémantické slapy v textových strukturách. *Slovo a slovesnost* 68, č. 2, 2007, s. 83–90.
44. Hřebíček, L.: *Vyprávění o lingvistických experimentech s textem*. Academia, Praha 2002.
45. Jaklová, A.: Návrh všestranného rozboru řečové činnosti mládeže. *Naše řeč* 69, 1986, s. 233–241.
46. Janoušek, J.: *Sociální komunikace*. Praha 1968.
47. Janoušek, J.: *Společná činnost a komunikace*. Praha 1984.
48. Jelínek, M.: Syntaktická schémata nevětná a nadvětná. In: *Otázky slovanské syntaxe*. Praha 1962, s. 25–31.
49. Jelínek, M.: Text a množiny konkurenčních výrazových prostředků. In: *Štylistické otázky textu. Zborník materiálů*. Pedagogická fakulta UPJŠ, Prešov 1984, s. 26–53.
50. *K verbální a neverbální komunikaci*. Výběr z prací českých a slovenských autorů. Ostravská univerzita, Ostrava 2004.
51. Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002.
52. Kolektiv rusistů UK: Problémy běžně mluveného jazyka, zvláště v ruštině. *Slavia* 42, 1973, s. 25–43.

53. Konopková, J.: Způsoby vyjádření mlčení v uměleckém textu. *Slovo a slovesnost* 64, č. 1, 2003, s. 21–30.
54. Kořenský, J.: K problému kontextově podmíněné realizace propozičních struktur. *Slovo a slovesnost* 42, 1981, s. 24–30.
55. Kořenský, J.: K stratifikačnímu modelování jazyka v kontextu tendencí současné jazykovědy. In: *Přednášky z 27. běhu Letní školy slovanských studií v r. 1983*. Ed. J. Tax a kol., UK Praha 1985, s. 20–25.
56. Kořenský, J.: Kam se vlna obrací aneb nikoli anti-Beaugrande. *Slovo a slovesnost* 58, č. 3, 1997, s. 165–173.
57. Kořenský, J.: *Komunikace a čeština*. Praha 1992.
58. Kořenský, J.: *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze*. Praha 1984.
59. Kořenský, J.: Poznámka k pojmům propoziční význam – kontext – text. *Slavia Slovaca* 12, 1977, s. 194–197.
60. Kořenský, J.: Pojmy „sémantika“, „syntax“, „pragmatika“ ve vztahu k funkční hierarchizaci sémantických a gramatických prostředků jazyka. In: *Otázky slovanské syntaxe IV/1*. Brno 1979, s. 39–45.
61. Kořenský, J.: Strukturace sémiotické triády se zřetelem k pragmatické dimenzi. *Slovo a slovesnost* 44, 1983, s. 257–264.
62. Koževniková, K.: O typech textové souvislosti v psaném a mluveném projevu. In: *Otázky slovanské syntaxe IV/2*. Brno 1980, s. 195–198.
63. Lamsér, V.: *Komunikace a společnost*. Praha 1969.
64. Macurová, A.: *Ztvárnění komunikačních faktorů v jazykových projevech*. Praha 1983.
65. Macurová, A. – Mareš, P.: *Text a komunikace. Jazyk v literárním díle a filmu*. Praha 1992.
66. Macurová, A.: Jazyk, styl, smysl, text – a stylistika. *Slovo a slovesnost* 54, č. 4, 1993, s. 279–286.
67. Mareš, P.: Metajazyk, metařeč, metatext. *Slovo a slovesnost* 44, 1983, s. 123–131.
68. Marková, I. – Müllerová, O. – Hoffmannová, J.: Od teorie dialogu k institucionální komunikaci. *Slovo a slovesnost* 60, č. 3, 1999, s. 196–213.
69. Mathesius, V.: *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha 1947.
70. Miko, F.: *Text a štýl*. Bratislava 1970.

71. Mistrík, J.: *Štruktúra textu*. Bratislava 1975.
72. Mistrík, J.: Hypersyntax a štylistika. Čs. *přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů*. Praha 1978, s. 213–220.
73. Mistrík, J.: Paralingvistické prostriedky v dialógu. *Slovo a slovesnost* 19, Praha 1978, s. 325–327.
74. *Mluvnice češtiny III*. Oddíl Textová syntax. 1987.
75. Morávek, M. – Müllerová, O.: Dyadická komunikace (pokus o komplexní charakteristiku situace dialogu). *Slovo a slovesnost* 37, 1976, s. 195–201.
76. Müllerová, O.: Analýza telefonních rozhovorů z hlediska teorie řečového jednání. *Slovo a slovesnost* 45, 1984, s. 8–17.
77. Müllerová, O.: Ke vztahu mluveného a psaného textu. *Slovo a slovesnost* 50, č. 3, 1989, s. 205–216.
78. Müllerová, O.: *Komunikativní složky výstavby dialogického textu*. Praha 1983.
79. Müllerová, O.: Otázka a odpověď v dialogu. *Slovo a slovesnost* 43, 1982, s. 200–212.
80. Müllerová, O.: Principy strukturace dialogu. *Slovo a slovesnost* 48, č. 2, 1987, s. 98–109.
81. Müllerová, O. – Hoffmannová, J.: *Kapitoly o dialogu*. Praha 1994.
82. Müllerová, O. – Kubička, J.: Některé rysy intonačního členění nepřipravených mluvených projevů. *Slovo a slovesnost* 40, 1979, s. 23–31.
83. Müllerová, O. – Nekvapil, J.: Pauzy v mluveném textu. *Slovo a slovesnost* 47, č. 2, 1986, s. 105–113.
84. Nebeská, I.: K některým tendencím v modelování komunikace. *Slovo a slovesnost* 53, č. 2, 1992, s. 122–129.
85. Nebeská, I.: *Úvod do psycholingvistiky*. Praha 1992.
86. Nekvapil, J.: K asymetrii mezi syntaktickými a elementárními textovými jednotkami, zvláště v češtině. *Slavia* 54, 1985, s. 375–393.
87. Nekvapil, J. – Müllerová, O.: K pauzám v komunikačním procesu. *Slovo a slovesnost* 49, č. 3, 1988, s. 202–208.
88. Palková, Z.: *Rytmiická stavba prozaického textu*. Praha 1974.
89. Popovič, A. – Liba, P. – Zajac, P. – Zsilka, T.: *Interpretácia umeleckého textu*. Bratislava 1981.

90. Prouzová, R.: Derrida a de Saussure. *Slovo a slovesnost* 60, č. 1, 1999, s. 59–66.
91. Rulíková, B.: *Parenteze v současné češtině*. Praha 1973.
92. Sgall, P.: Základy sémantiky a pragmatika. *Jazykovedné štúdie* 16, 1982, s. 29–33.
93. Sgall, P. – Hajičová, E. – Buráňová, E.: *Aktuální členění věty v češtině*. Praha 1980.
94. Tondl, L.: *Dialog. Sémiotické rozměry a rozhraní dialogu*. Filosofia, Praha 1997.
95. Vaňková, I.: *Mlčení a řeč v komunikaci, jazyce a kultuře*. IS VK, Praha 1996.
96. Vaňková, I.: Mlčení v komunikaci. *Slovo a slovesnost* 57, č. 2, 1996, s. 91–101.
97. Viehweger, D.: Úvahy ke gramatice textu; propoziční pojetí textu proti pojetí orientovanému k jednání. *Slovo a slovesnost* 38, 1977, s. 1–14.
98. Žilka, T.: *Intertextualita*. Banská Bystrica 2000.

Analýza komunikačního procesu a textu

prof. PhDr. Jan Kořenský, DrSc.

prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc.

doc. PhDr. Olga Müllerová, CSc.

3. svazek Edice Qfwfq

1. vydání, 44 stran

Výkonný redaktor: Jiří Špička

Odpovědná redaktorka: Jana Kreiselová

Redakce a sazba: Zuzana Indrová

Obálka: Martina Šviráková

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

e-mail: vup@upol.cz

Olomouc, 2013

čz 2014/205

ISBN 978-80-244-4032-3

Tato publikace je neprodejná.